

การพัฒนากระบวนการถ่ายทอดอาชีพทำปานซอยในจังหวัดแม่ฮ่องสอน*

THE DEVELOPMENT OF A PROCESS FOR TRANSMITTING THE PAN SOI CRAFT IN MAE HONG SON PROVINCE

ประสิทธิ์ ชิมบุญมา^{1**}

Prasit Chimboonma^{1**}

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ 202 ถนนช้างเผือก ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50300 ประเทศไทย¹

Chiang Mai Rajabhat University, 202, Chang Phueak Road, Chang Phueak Subdistrict, Muang District,

Chiang Mai Province, 50300, Thailand¹

^{**}Corresponding author E-mail: prasit_chi@cmru.ac.th

(Received: 1 Feb, 2024; Revised: 2 Sep, 2024; Accepted: 8 Sep, 2024)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) หาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน 2) จัดทำแผนพัฒนาอาชีพการทำปานซอยด้วยกระบวนการวิจัย และ 3) พัฒนากระบวนการถ่ายทอดอาชีพการทำปานซอยใช้วิธีวิจัยและพัฒนา ใน 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 หาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน และประเมินความพึงพอใจต่อแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน ระยะที่ 2 จัดทำแผนพัฒนาอาชีพการทำปานซอยด้วยกระบวนการวิจัย ประเมินความเป็นไปได้ของแผนพัฒนาอาชีพการทำปานซอยโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน และระยะที่ 3 พัฒนากระบวนการถ่ายทอดอาชีพการทำปานซอย โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกภูมิปัญญาการทำปานซอยและผู้ประกอบการปานซอย จำนวน 30 คน เพื่อประเมินความถูกต้องและความเหมาะสมของกระบวนการ ผลการวิจัยพบว่า 1. แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน ได้แก่ 1) การออกแบบผลิตภัณฑ์ปานซอยโดยประยุกต์เข้ากับวัสดุท้องถิ่น 2) การผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นระหว่างปานซอยกับภูมิปัญญาด้านอื่น และ 3) การประยุกต์รูปแบบผลิตภัณฑ์ปานซอยให้มีความร่วมสมัยสามารถจำหน่ายเป็นของใช้หรือของที่ระลึกได้ โดยความพึงพอใจต่อแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน เฉลี่ยโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2. แผนพัฒนาอาชีพการทำปานซอยด้วยกระบวนการวิจัย มี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการและเหตุผล 2) วัตถุประสงค์ 3) ขั้นตอนการดำเนินงาน 4) แนวทางการพัฒนาอาชีพปานซอย 5) กระบวนการถ่ายทอดอาชีพ และ 6) การประเมินผล โดยทุกองค์ประกอบมีคุณภาพด้านความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน และ 3. กระบวนการถ่ายทอดอาชีพการทำปานซอย “PANSOI Process” แบ่งเป็น 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเตรียมความพร้อม 2) การสร้างทัศนคติ 3) การสร้างความคิดใหม่ 4) การสร้างทักษะการทำงาน 5) การสร้างทักษะการสังเกต และ 6) การพัฒนาความคิดเชิงนวัตกรรม ด้านการประเมินกระบวนการมีความถูกต้องและความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

คำสำคัญ: กระบวนการถ่ายทอดอาชีพ, การทำปานซอย, แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์

* ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) / สกสว.1.4/64

¹ อาจารย์ สาขาวิชาอุตสาหกรรมศิลป์ ภาควิชาอุตสาหกรรมศิลป์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ABSTRACT

The purposes of this research were to: 1) find guidelines to develop products to generate income for the community, 2) develop a career plan for Pan Soi crafting through a research process, and 3) develop the career transmitting process; the Pan Soi occupation. The researcher proceeded according to the research methodology in 3 phases; Phase 1: finding guidelines to develop products to generate income for the community and assessing satisfaction with product development guidelines. Phase 2: develop a career plan for Pan Soi crafting through a research process. The feasibility of the plan was assessed by five experts. Phase 3: developing the process of transmitting the Pan Soi craft by conducting in-depth interviews with 30 Pan Soi artisans and crafts persons to assess the accuracy and suitability of the process. Research findings found that: 1. there were 3 guidelines to develop products to generate income for the community; 1) Pan Soi product design by applying local materials; 2) the combination of local wisdom between Pan Soi and other wisdom; and 3) the application of Pan Soi products should be contemporary, could be sold as appliance or souvenirs. The overall of satisfaction average was at the highest level. 2. The career development plan consisted of 6 components; 1) principles; 2) objectives; 3) operating procedures; 4) guidelines for Pan Soi occupation development; 5) career transmitting process; and 6) evaluation. The overall quality assessment of career transmitting process was at the highest level of possibility. 3. There were six stages of career transmitting “Pan Soi Process”; 1) preparing; 2) attitude; 3) new Ideas; 4) skills; 5) observations; and 6) innovative thinking. The overall quality assessment of career transmitting process was at the highest level of accuracy and suitability.

KEYWORDS: Career Transmitting Process, Pan Soi, Product Development Guidelines

บทนำ

เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งบ่งบอกถึงความรู้ ภูมิปัญญา ความสามารถของคนในชุมชน และยังเป็นเครื่องบ่งชี้ตัวตน รวมถึงคุณค่าในเชิงอนุรักษ์ท่ามกลางพลวัตการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน ส่งผลกระทบโดยตรงต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรม การรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของคนในสังคมไทย เนื่องจากการเลื่อนไหลของวัฒนธรรมผ่านสังคมยุคดิจิทัลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุ สิ่งประดิษฐ์ สถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม หากไม่มีการถ่ายทอดหรือรักษาไว้ก็จะเริ่มเลือนหายและหมดความนิยมลงไป อาจนำไปสู่การสูญหายของภูมิปัญญาที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม ความเชื่อในอนาคต ภูมิปัญญาส่วนใหญ่เกิดจากการปรับตัวของชาวบ้านที่รู้จักนำสิ่งแวดล้อมมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นแนวทางหนึ่งในการยกระดับความเข้มแข็งของชุมชนในการอนุรักษ์และสืบทอดองค์ความรู้ของท้องถิ่นเพื่อพัฒนาให้คนในชุมชนพึ่งพาตนเองได้ (Kaosol, 2018) กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นควรมีการกำหนดทิศทางเป้าหมาย ขั้นตอน วิธีการ ที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนผ่านกิจกรรมรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเพิ่มหรือพัฒนาทักษะอาชีพโดยการจัดกิจกรรมเชื่อมโยงความรู้กับประสบการณ์ของผู้เรียนให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของเนื้อหาสาระที่เรียนและมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ (Koocharoenpisal, Butsai, & Kuman, 2018)

ภูมิปัญญาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นอันจะส่งผลถึงการพัฒนาประเทศชาติโดยส่วนรวม การพัฒนาจึงต้องคำนึงถึงภูมิปัญญาแห่งชาติและภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยภูมิปัญญาที่มีกระบวนการที่เกิดจากการสืบทอด ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ แล้วพัฒนาเลือกสรร ปรับปรุงองค์ความรู้เหล่านั้นจนเกิดทักษะและความชำนาญที่สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย แล้วเกิดภูมิปัญญาที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เหมาะสมและสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่สิ้นสุดบนปัจจัยพื้นฐานของความรู้เดิมผสมผสานกับความรู้ใหม่

ที่ได้รับการสั่งสมและการสืบทอดของความรู้ในเรื่องนั้น (Royal Academy, 2003) ประสบการณ์เดิมที่สามารถเทียบเคียงกับเหตุการณ์ประสบการณ์ใหม่ได้ วัฒนธรรม และความเชื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิด วิเคราะห์จนเกิดปัญญาและตกผลึกเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมากับความรู้เฉพาะหลาย ๆ เรื่อง ไม่ได้แยกย่อยออกมาเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชา เป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชน และในตัวของผู้รู้เอง มักจะถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายไปโดยอัตโนมัติ การถ่ายทอดความรู้เกิดจากการเลียนแบบ จดจำสืบทอดกันมาในครอบครัว และใช้การถ่ายทอดโดยวิธีสาธิตให้ดูเป็นตัวอย่าง อธิบายทุกขั้นตอน ให้ผู้เรียนเข้าใจแล้วปฏิบัติตาม ปฏิบัติซ้ำจนเกิดความชำนาญ นำไปใช้ประโยชน์ได้ ความรู้จากภูมิปัญญาเป็นความรู้ฝังลึกที่อยู่ในตัวบุคคลที่เกิดจากประสบการณ์การเรียนรู้ ความเชื่อ และเจตคติ ถ่ายทอดผ่านลายลักษณ์อักษรได้ยาก แต่สามารถพัฒนาและสามารถถ่ายทอดแบ่งปันไปสู่บุคคลอื่นโดยการถอดองค์ความรู้ออกมาเป็นความรู้ชัดแจ้ง ถ่ายทอดออกมาให้เห็นได้ชัดเจน มีความเป็นเหตุเป็นผล จนสามารถรวบรวมถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของสื่อต่าง ๆ เพื่อรวบรวมไว้ศึกษาพัฒนาและต่อยอดต่อไป (Nonaka & Toyama, 2003)

ประภัสสร แสนไชย (Saenchai, 2011) กล่าวว่า การถ่ายทอดเป็นกระบวนการเรียนรู้ การสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งสามารถทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเริ่มจากระดับครอบครัวจนกลายเป็นพฤติกรรมและการปฏิบัติตนตามความเชื่อที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งทางตรงและทางอ้อม มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่อง บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมสังคมของชุมชน เรียบง่ายเป็นธรรมชาติ สอดคล้องกับแนวทางการดำรงชีวิต เรียนรู้ได้โดยตรงจากการปฏิบัติจริง เร็วและกว้าง ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง ผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องและยอมรับในชุมชน นอกจากเป็นผู้นำทางอาชีพ พิธีกรรม และความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านแล้วยังเป็นแบบอย่างในการใช้ชีวิตหรือดำรงอยู่ในสังคมให้กับคนทั่วไป กระบวนการถ่ายทอด

ความรู้และประสบการณ์ยังรวมถึงแนวคิด ศีลธรรมและ จริยธรรม เป็นการเรียนรู้แบบองค์รวม

อาชีพการทำปานซอยเป็นอาชีพหนึ่งที่มีความสำคัญและมีความหมายสำหรับคนไทยใหญ่ เป็นภูมิปัญญาของชาวไทยใหญ่ที่ต้องใช้ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญในการเขียนลายและ เจาะสังกะสี เพื่อใช้ประดับอาคาร สิ่งปลูกสร้างทางศาสนา โดยประดับบริเวณเชิงชายของโบสถ์ วิหาร ศาลา ซุ้มประตูวัด ปราสาท นับเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในปัจจุบันความนิยมในการปลูกสร้างสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ได้นำศิลปะสากลเข้ามาแทนที่มากขึ้น การใช้ปานซอยประดับอาคารจึงค่อย ๆ เลือนหายไปจากวัฒนธรรมดั้งเดิมของจังหวัดแม่ฮ่องสอน หากไม่มีการถ่ายทอดความรู้ให้กับเยาวชนรุ่นหลัง ภูมิปัญญาของชาวไทยใหญ่ที่เป็นเอกลักษณ์ และโดดเด่นนี้อาจเลือนหายไปจากวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ เนื่องจากการได้รับวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามา (Srimanee, n.d.)

การถ่ายทอดอาชีพการทำปานซอยยังขาด การรวบรวมองค์ความรู้และกระบวนการถ่ายทอด จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ประกอบอาชีพทำปานซอยอย่างเป็นระบบ สภาพการถ่ายทอดอาชีพทำปานซอยในจังหวัดแม่ฮ่องสอนปัจจุบัน มีผู้สนใจรับการถ่ายทอดน้อยลง ช่างฝีมือส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ เนื่องจากเป็นงานที่ต้อง ใช้ความอดทนและความประณีตสูง ประกอบกับความ นิยมในการใช้งานของปานซอยได้รับความนิยมน้อยลง อันเนื่องมาจากความเชื่อทางวัฒนธรรมและการรับรู้ ประชาชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่นับถือศาสนา พุทธอย่างเคร่งครัด และมีความเชื่อว่าปานซอยเป็น ศิลปะชั้นสูง ที่ใช้ประดับสิ่งปลูกสร้างของวัด สถานที่ ราชการ และที่พักอาศัยของเจ้านายชั้นสูงเท่านั้น ไม่นิยม

นำมาประดับอาคารบ้านเรือนของบุคคลทั่วไป เนื่องจาก ไม่เหมาะสมกับฐานะ (Pomthongkam, 2009) แต่ในความเป็นจริงการใช้ลวดลายและเทคนิคการเจาะลึกละเอียด สามารถ ประยุกต์ใช้กับวัสดุอื่น เช่น ผ้า กระดาษ เพื่อใช้ในการประดับ และสร้างเครื่องบูชาตามประเพณีสำคัญทางศาสนาของ ชาวไทยใหญ่ได้อีกมากมาย (Chimboonma, 2021)

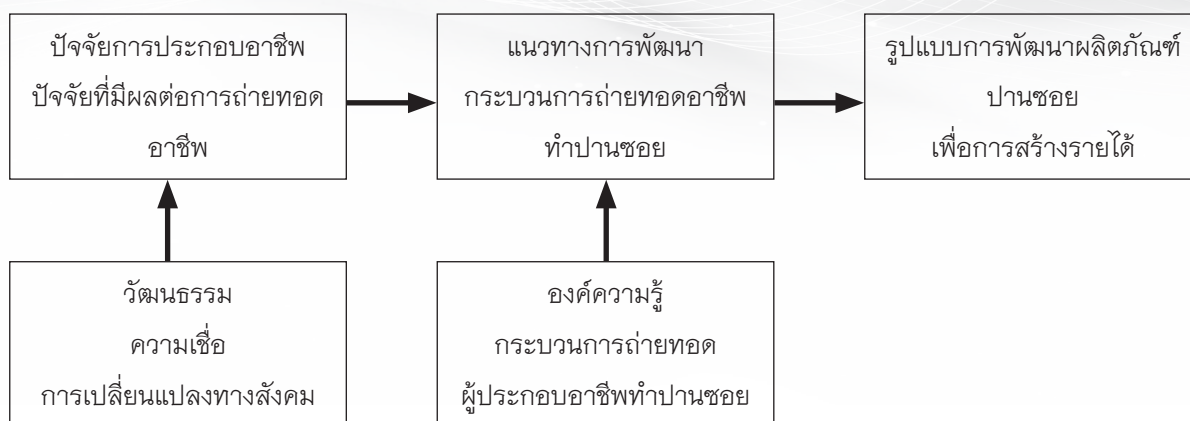
จากสถานการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นจะต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนากระบวนการ ถ่ายทอดอาชีพการทำปานซอย ให้คงอยู่กับวัฒนธรรม ชาวไทยใหญ่และสามารถพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ จากปานซอยให้สามารถสร้างรายได้และเป็นอาชีพ เพื่อการดำรงอยู่ของอาชีพทำปานซอยต่อไป ผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษากระบวนการถ่ายทอดอาชีพ ทำปานซอยในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อพัฒนากระบวนการ ถ่ายทอดอาชีพทำปานซอยและแผนพัฒนาอาชีพที่มีความเหมาะสมในยุคปัจจุบันรวมถึงการพัฒนารูปแบบ ผลิตภัณฑ์จากปานซอยให้มีความร่วมสมัย สามารถสร้าง รายได้และเป็นอาชีพของคนในชุมชนได้ เพื่อเป็นการส่งเสริม และเพิ่มศักยภาพให้ชุมชนได้มีส่วนขับเคลื่อนประเทศชาติ ให้เป็นไปตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน นำไปสู่การอนุรักษ์ และดำรงอยู่ของอาชีพทำปานซอย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. หาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้าง รายได้ให้กับชุมชน
2. จัดทำแผนพัฒนาอาชีพการทำปานซอย ด้วยกระบวนการวิจัย
3. พัฒนากระบวนการถ่ายทอดอาชีพการทำ ปานซอย

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 หาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน

มีการดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 จัดอบรมเชิงปฏิบัติการการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปานชอย เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมเสนอแนวคิดรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ต้องการ

ขั้นตอนที่ 2 ปฏิบัติการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีปานชอยเป็นส่วนประกอบ โดยคำนึงถึงความคิดสร้างสรรค์ การใช้ประโยชน์ และมีความร่วมสมัย

ขั้นตอนที่ 3 สังเคราะห์แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อการสร้างรายได้

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินความพึงพอใจต่อแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ประชาชน นักศึกษา นักเรียนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่สนใจอาชีพปานชอย จำนวน 30 คน ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในขั้นตอนนี้ได้แก่แบบประเมินความพึงพอใจต่อแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน มีลักษณะเป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale)

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดทำร่างแบบประเมินความพึงพอใจต่อแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน และนำไปหาคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ตรวจสอบและหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item-Objective Congruence Index: IOC) วิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องของเกณฑ์การให้คะแนนตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญโดยใช้ค่า IOC พบว่ามีค่าตั้งแต่ .50 ถึง 1.00 เมื่อปรับปรุงแบบประเมินความพึงพอใจแล้วจึงจัดทำแบบประเมินความพึงพอใจในระบบออนไลน์ด้วย Google Form

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการจัดส่งแบบประเมินความพึงพอใจต่อแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนให้กับผู้เข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปานชอยเพื่อดำเนินการประเมินความพึงพอใจผ่านระบบออนไลน์

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วแปลผลเทียบกับเกณฑ์การแปลผล 5 ระดับ

ระยะที่ 2 จัดทำแผนพัฒนาอาชีพการทำปานชอยด้วยกระบวนการวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เพื่อประเมินความถูกต้องและความเหมาะสมของแผนพัฒนาอาชีพการทำปานชอย ประกอบด้วย

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านแผนและนโยบาย 2 คน ด้านการถ่ายทอดความรู้ 2 คน และด้านปานชอย 1 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ขั้นตอนนี้ คือ แบบประเมินคุณภาพของแผนพัฒนาอาชีพการทำปานชอย มีลักษณะเป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale)

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดทำร่างแบบประเมินคุณภาพของแผนพัฒนาอาชีพการทำปานชอย และนำไปหาคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจสอบและหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item-Objective Congruence Index: IOC) วิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องของเกณฑ์การให้คะแนนตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญโดยใช้ค่า IOC พบว่ามีค่าตั้งแต่ .50 ถึง 1.00

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้จัดส่งแบบประเมินคุณภาพของแผนพัฒนาอาชีพการทำปานชอยพร้อมหนังสือขอความอนุเคราะห์ถึงผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อดำเนินการประเมินคุณภาพของแผนพัฒนาอาชีพการทำปานชอย และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

การวิเคราะห์ข้อมูล การประเมินคุณภาพของแผนพัฒนาอาชีพการทำปานชอย ด้านความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วแปลผลเทียบกับเกณฑ์การแปลผล 5 ระดับ

ระยะที่ 3 พัฒนาระบบการถ่ายทอดอาชีพการทำปานชอย

กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ 1) ภูมิปัญญาการทำปานชอย จำนวน 15 คน มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ คือ เป็นผู้ประกอบอาชีพทำปานชอยต่อเนื่องมาไม่น้อยกว่า 15 ปี เป็นที่ยอมรับในชุมชน และเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้การทำปานชอยให้กับผู้อื่น 2) ผู้ประกอบอาชีพทำปานชอย จำนวน 15 คน มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ คือ เป็นผู้ประกอบอาชีพทำปานชอยเป็นอาชีพหลักหรืออาชีพเสริม และเป็นผู้รับการถ่ายทอดความรู้จากภูมิปัญญาการทำปานชอย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
2. แบบสนทนากลุ่ม มีลักษณะเป็นข้อคำถามเชิงลึก

3. แบบประเมินความถูกต้องและเหมาะสมของกระบวนการถ่ายทอดอาชีพการทำปานชอย

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดทำร่างแบบสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่ม และแบบประเมินความถูกต้องเหมาะสมของกระบวนการ และนำไปหาคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย 2 คน ด้านการศึกษา 2 คน และด้านการวัดและประเมินผล 1 คน ตรวจสอบและหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item-Objective Congruence Index: IOC) วิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องของเกณฑ์การให้คะแนนตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญโดยใช้ค่า IOC พบว่า มีค่าตั้งแต่ .50 ถึง 1.00

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์และจัดสนทนากลุ่มเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้ร่วมวิเคราะห์สภาพปัญหาความต้องการของกระบวนการถ่ายทอดความรู้อาชีพทำปานชอย และนำข้อมูลมาร่วมทำการสังเคราะห์ เพื่อให้ได้กระบวนการถ่ายทอดอาชีพการทำปานชอย โดยแบ่งเป็น 2 กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการที่ 1 คือ กระบวนการออกแบบและเขียนลายปานชอย แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การศึกษารูปแบบลวดลายและชื่อเรียก 2) ศึกษาองค์ประกอบของลาย 3) ปฏิบัติการเขียนลาย และ 4) ฝึกฝนและทบทวนกระบวนการที่ 2 คือ กระบวนการต่อกลายปานชอย แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ชี้นำเสนอสถานการณ์และแลกเปลี่ยนความคิด 2) ชี้นำเสนอและเลียนแบบ 3) ชี้นำเสนอและลงมือปฏิบัติจริง 4) ชี้นำเสนอผลงาน และ 5) ชี้นำเสนอความคิด

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และสังเคราะห์ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยได้ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้จำนวน 5 คน ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา 2 คน ด้านการถ่ายทอดความรู้

2 คน และด้านศิลปะการทำปานซอย 1 คน ประเมินความถูกต้องและเหมาะสมของกระบวนการถ่ายทอดอาชีพการทำปานซอย แล้วแปลผลเทียบกับเกณฑ์การแปลผล 5 ระดับ (Rating Scale)

ผลการวิจัย

1. แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนไว้ 3 แนวทาง ดังนี้

แนวทางที่ 1 การออกแบบผลิตภัณฑ์ปานซอย โดยประยุกต์เข้ากับวัสดุท้องถิ่น

เนื่องจากไฟเป็นวัสดุท้องถิ่นชนิดหนึ่งที่มีอยู่ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยศูนย์เกษตรอินทรีย์อำเภอแม่ลาน้อยได้ส่งเสริมการปลูกไผ่ยักษ์เพื่อใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกไผ่ยักษ์ซึ่งเป็นไผ่ที่มีขนาดของลำต้น เส้นผ่านศูนย์กลาง 12-16 นิ้ว เมื่อโตเต็มวัย

ปล้องยาว เนื้อหนา ผิวของไผ่มีความสวยงาม เป็นวัสดุที่มีคุณภาพและเป็นเอกลักษณ์ สามารถนำมาประดิษฐ์เป็นโคมไฟประดับลดทอนมูลค่าจากปานซอยที่เป็นฝีมือของช่างทำปานซอย ตำบลแม่ลาหลวง อำเภอแม่ลาน้อย เป็นแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับปานซอยและไผ่ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกไผ่ ซึ่งไผ่ที่นำมาใช้ได้ผ่านกระบวนการทำลายแบ่งในเนื้อไม้ไฟเพื่อป้องกันมอดและแมลง เป็นการรักษาคุณภาพและยืดอายุการใช้งานของผลิตภัณฑ์ การสร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบด้วยการออกแบบผลิตภัณฑ์ปานซอยที่ประยุกต์เข้ากับวัสดุท้องถิ่นที่สามารถหาได้ง่าย ราคาถูก มีกระบวนการทำผลิตภัณฑ์ที่ไม่ซับซ้อน จึงเป็นแนวทางที่สามารถสร้างรายได้ให้กับช่างผู้ประกอบอาชีพปานซอย และเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้กับวัสดุท้องถิ่นชนิดอื่นต่อไป

ภาพที่ 2 โคมไฟจากการประยุกต์ลายลวดปานซอยกับไม้ไผ่ยักษ์
ที่มา : Chimboonma, 2022

แนวทางที่ 2 การผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นระหว่างปานซอยกับภูมิปัญญาด้านอื่น

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เนื่องจากมีชนชาติพันธุ์อาศัยกระจายอยู่ในอำเภอต่าง ๆ นอกจากภูมิปัญญาการทำปานซอยซึ่งเป็นศิลปะไทยใหญ่ที่สวยงามมีเอกลักษณ์เฉพาะแล้ว ยังมีภูมิปัญญางานหัตถกรรมด้านอื่น ๆ

อีกหลายประเภท ภูมิปัญญาต่าง ๆ เหล่านี้ กำลังประสบปัญหาเดียวกันคือการขาดการสืบทอดความรู้สู่บุคคลรุ่นต่อไป ทั้งนี้มีสาเหตุประการหนึ่งคือ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้งานหัตถกรรมเริ่มเสื่อมความนิยม เนื่องจากมีตลาดและลักษณะที่ซ้ำแบบเดิม ไม่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบ และงานหัตถกรรมส่วนมากต้องใช้เวลา รวมถึงความอดทนสูง ประกอบกับช่องทางการตลาดยังคงจำกัด

จึงทำให้ช่างฝีมืองานหัตถกรรมหันไปประกอบอาชีพอื่น งานหัตถกรรมที่มีความน่าสนใจสามารถนำมาประยุกต์ร่วมกับผลิตภัณฑ์ปานชอย ได้แก่ งานแกะสลักไม้ของกลุ่มแกะสลักไม้วิสาหกิจชุมชนบ้านคอนฝิ่ง ตำบลแม่คะตวน อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เนื่องจากมีอัตลักษณ์เฉพาะ คือ รูปแบบลายผ้าพับและฐานไม้กลึงแบบกลม ผู้วิจัยจึงคัดเลือกนำมาประกอบกับลายปานชอยที่ทางผู้วิจัยออกแบบให้เป็นโคมไฟประดับหัวเตียงทรงกรวยที่ฉลุ

และออกแบบลายโดยช่างทำปานชอย ตำบลแม่สะเรียง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อนำมาประกอบเข้าด้วยกันได้ผลิตภัณฑ์ชนิดใหม่ที่มีการผสมผสานกันระหว่างปานชอยกับงานไม้แกะสลัก เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่ม และได้รูปแบบของผลิตภัณฑ์เพื่อการจำหน่ายที่เหมาะสมกับสถานประกอบการที่พัก โรงแรม รีสอร์ท และบ้านพักอาศัยทั่วไป

ภาพที่ 3 โคมไฟที่ผสมผสานกันระหว่างปานชอยกับงานไม้แกะสลักลายพับผ้า
ที่มา: Chimboonma, 2022

แนวทางที่ 3 การประยุกต์รูปแบบผลิตภัณฑ์ปานชอยให้มีความร่วมสมัย สามารถจำหน่ายเป็นของขวัญหรือของที่ระลึกได้

งานหัตถกรรมปานชอยนั้นเป็นงานที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น สวยงาม แต่มักพบเห็นได้จากอาคาร สิ่งปลูกสร้างของวัด สถานที่ราชการ และศาสนสถานเท่านั้น ซึ่งเป็นผลมาจากความเชื่อและศรัทธาของชาวไทยใหญ่ที่ถือว่า “วัด” เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่ควรเคารพสักการะ เกือบแทบทุกส่วนของตัวอาคารสถาปัตยกรรมนั้นจะต้องมีการตกแต่งประดับประดาด้วยปานชอย เพื่อให้เกิดความวิจิตรบรรจงของลวดลาย สิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดความรู้สึกที่มีสุข มีความอิ่มเอิบเกิดขึ้นภายในจิตใจ ดังนั้นสาเหตุของการทำลวดลายโลหะฉลุเพื่อประดับ

ตกแต่งอาคารที่เป็นศาสนสถาน เพื่อเป็นพุทธบูชา ซึ่งเกิดจากความศรัทธา และไม่นิยมนำไปประดับอาคารสิ่งปลูกสร้างอื่นเนื่องจากไม่สมฐานะ แต่ในคุณค่าความสวยงามของปานชอยนั้น หากมีการปรับรูปแบบโดยนำเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งมาประยุกต์กับวัสดุอื่น โดยการใช้เทคนิคหรือกระบวนการผลิตให้ได้รูปทรงที่ร่วมสมัยโดยไม่สูญเสียเอกลักษณ์และคุณค่าของปานชอยบนพื้นฐานของวัฒนธรรมเดิม เช่น โคมไฟ พวงกุญแจ ลายประดับกรอบรูป หรือผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่สามารถขนส่งได้โดยง่าย ราคาไม่สูงมากนัก ก็จะเป็นช่องทางการสร้างรายได้ให้กับผู้ประกอบการอาชีพปานชอยในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และเป็นแนวทางในการสืบทอดภูมิปัญญาให้คงอยู่กับจังหวัดแม่ฮ่องสอนต่อไป

ภาพที่ 4 โคมไฟติดผนังฉลุลายหมอกนอนเคอและลายใบหมากเก้ง

ที่มา: Chimboonma, 2022

ความพึงพอใจต่อแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน

ผลการประเมินความพึงพอใจต่อแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน

โดยรวบรวมข้อมูลจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ประกอบอาชีพปานชอย ประชาชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และผู้เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปานชอย มีรายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินความพึงพอใจต่อแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน (N = 30)

แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล
แนวทางที่ 1 การออกแบบผลิตภัณฑ์ปานชอยโดยประยุกต์ เข้ากับวัสดุท้องถิ่น	4.70	0.42	มากที่สุด
แนวทางที่ 2 การผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นระหว่างปานชอยกับภูมิปัญญาด้านอื่น	4.80	0.33	มากที่สุด
แนวทางที่ 3 การประยุกต์รูปแบบผลิตภัณฑ์ปานชอยให้มีความร่วมสมัยสามารถจำหน่ายเป็นของใช้หรือของที่ระลึกได้	4.65	0.44	มากที่สุด
รวม	4.71	0.39	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า ผู้เข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการมีความพึงพอใจต่อแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน เฉลี่ยโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

2. การจัดทำแผนพัฒนาอาชีพการทำปานชอยด้วยกระบวนการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการออกแบบและจัดทำแผนพัฒนาอาชีพการทำปานชอยด้วยกระบวนการวิจัย โดยเปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายร่วมแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis) ซึ่งมีองค์ประกอบ 6 องค์ประกอบหลัก ประกอบด้วย

2.1 หลักการและเหตุผล อาชีพการทำปานชอยเป็นอาชีพหนึ่งที่มีความสำคัญและมีความหมายสำหรับคนไทยใหญ่ มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ หากไม่มีการถ่ายทอดความรู้ให้กับเยาวชนรุ่นหลัง ภูมิปัญญานี้ อาจเลือนหายไปจากวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ได้ แผนพัฒนาอาชีพการทำปานชอยจะเป็นแนวทางการพัฒนาอาชีพและกระบวนการถ่ายทอดอาชีพการทำปานชอยสู่เยาวชนและบุคคลทั่วไปให้อาชีพการทำปานชอยคงอยู่กับวัฒนธรรมชาวไทยใหญ่และสามารถพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์จากปานชอยให้สามารถสร้างรายได้และเป็นอาชีพ เพื่อการอนุรักษ์และดำรงอยู่ของอาชีพทำปานชอยในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

2.2 วัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการทำปานชอยในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

2.3 ขั้นตอนการวิจัย ได้แก่ การสำรวจข้อมูลปฐมภูมิ และการวิเคราะห์ SWOT

2.4 แนวทางการพัฒนาอาชีพปานชอย

ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านทุน ด้านเทคโนโลยี ด้านการบริหารจัดการ และด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยมีแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาตามแผนการพัฒนาอาชีพปานชอย ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แผนการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาอาชีพตามแผนพัฒนาอาชีพปานชอย

การพัฒนา	กิจกรรม	ตัวชี้วัด
ด้านบุคลากร	1. จัดรวบรวมและบันทึกองค์ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านด้านการทำปานชอย 2. ฝึกอบรมกระบวนการจัดทำปานชอยในโรงเรียน 3. จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นการทำปานชอยเพื่อให้สถานศึกษานำไปใช้ 4. สร้างแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อเป็นสถานที่ถ่ายทอดความรู้และแหล่งเรียนรู้	1. องค์ความรู้ที่ได้รับการบันทึกและเผยแพร่ 2. ร้อยละของผู้ผ่านการอบรม 3. มีหลักสูตรท้องถิ่นเพิ่มขึ้น 4. มีแหล่งเรียนรู้เพิ่มขึ้น
ด้านทุน	1. เสนอโครงการเพื่อของบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนเพื่อดำเนินกิจกรรม 2. ส่งเสริมด้านการตลาดโดยการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายผ่านระบบออนไลน์	1. มีแหล่งงบประมาณสนับสนุน 2. มีช่องทางการจำหน่ายเพิ่มขึ้น
ด้านเทคโนโลยี	1. การอบรมให้ความรู้การนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้เพื่อจัดเก็บลายปานชอย 2. จัดหาเครื่องมือและวัสดุที่มีความเหมาะสมนำมาใช้ร่วมกับปานชอยเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่	1. ได้แนวทางการจัดเก็บลายปานชอย 2. ได้เครื่องมือ วัสดุที่เหมาะสมเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่
ด้านการบริหารจัดการ	1. สร้างเครือข่ายอาชีพปานชอยเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างบุคคล 2. สร้างกลุ่มหรือวิสาหกิจชุมชนเพื่อเป็นศูนย์กลางในการจัดจำหน่ายและพัฒนาผลิตภัณฑ์	1. มีเครือข่ายอาชีพเพิ่มขึ้น 2. มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อบริหารจัดการ
ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์	1. จัดการประกวดผลิตภัณฑ์ปานชอยร่วมสมัยระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา 2. จัดหาและพัฒนาวัสดุที่มีความเหมาะสมนำมาใช้ร่วมกับปานชอยเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่	1. ได้แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย 2. ได้ผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่

2.5 กระบวนการถ่ายทอดอาชีพ ประกอบด้วย 2 กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการที่ 1 กระบวนการออกแบบและเขียนลายปานชอย กระบวนการที่ 2 กระบวนการต่อกลายปานชอย

2.6 การประเมินผล ผลการประเมินแผนพัฒนาอาชีพการทำปานชอยด้วยกระบวนการวิจัย โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ได้ทำการประเมินคุณภาพของแผนพัฒนาอาชีพการทำปานชอยด้วยกระบวนการวิจัย 2 ด้าน คือ ด้านความเหมาะสมและความเป็นไปได้เป็นดังนี้

ตารางที่ 3 ผลการประเมินคุณภาพของแผนพัฒนาอาชีพการทำปานชอยด้วยกระบวนการวิจัย (N = 5)

องค์ประกอบ	ด้านการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล
1. หลักการและเหตุผล	ความถูกต้อง	4.72	0.47	มากที่สุด
	ความเหมาะสม	4.80	0.29	มากที่สุด
2. วัตถุประสงค์	ความถูกต้อง	4.84	0.36	มากที่สุด
	ความเหมาะสม	4.92	0.18	มากที่สุด
3. ขั้นตอนการดำเนินงาน	ความถูกต้อง	4.80	0.45	มากที่สุด
	ความเหมาะสม	4.92	0.18	มากที่สุด
4. แนวทางการพัฒนาอาชีพทำปานชอย	ความถูกต้อง	4.80	0.45	มากที่สุด
	ความเหมาะสม	4.80	0.45	มากที่สุด
5. กระบวนการถ่ายทอดอาชีพ	ความถูกต้อง	4.84	0.36	มากที่สุด
	ความเหมาะสม	4.92	0.18	มากที่สุด
6. การประเมินผล	ความถูกต้อง	4.84	0.36	มากที่สุด
	ความเหมาะสม	4.92	0.18	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่าผู้ทรงคุณวุฒิ ประเมินคุณภาพของแผนพัฒนาอาชีพการทำปานชอย ด้วยกระบวนการวิจัย พบว่า ทุกองค์ประกอบของแผน พัฒนาอาชีพการทำปานชอยด้วยกระบวนการวิจัย มีคุณภาพด้านความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ใน ระดับมากที่สุดทุกด้าน

3. การพัฒนากระบวนการถ่ายทอดอาชีพ การทำปานชอย

ผลการพัฒนากระบวนการถ่ายทอดอาชีพ การทำปานชอย “PANSOI Process” ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น แบ่งเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมความพร้อม (Preparing) เป็นการเตรียมความพร้อมโดยมีสิ่งเร้าที่จะทำให้เกิด การรับรู้ ในกระบวนการทำปานชอย ดังนี้

ด้านผู้ถ่ายทอด ต้องมีการจัดเตรียมลำดับ เนื้อหา มีความแม่นยำและความชำนาญในเนื้อหา ความพร้อมของสื่อ อุปกรณ์ สถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก ประเมินความรู้และประสบการณ์เดิมของผู้รับการถ่ายทอด เพื่อออกแบบกิจกรรม

ด้านผู้รับการถ่ายทอด ต้องมีการเตรียม การแปลความหมายโดยอาศัยประสบการณ์ หรือ ความรู้เดิม เพื่อการเรียนรู้ทั้งแบบเดี่ยวและแบบกลุ่ม มีความกระตือรือร้น ใฝ่รู้ใฝ่เรียน กล้าคิด กล้าแสดงออก

สอบถามเมื่อเกิดความสงสัย ให้ความใส่ใจ มีความตั้งใจ ในการร่วมกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างทัศนคติ (Attitude) เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้รับการถ่ายทอดเกิด ความสนใจ เอาใจใส่ รับรู้ เห็นคุณค่าในการทำปานชอย โดยสร้างแรงจูงใจ ให้ข้อมูล สถานการณ์ ประสบการณ์ตรง ผู้ถ่ายทอดจำเป็นต้องสร้างทัศนคติในทางบวก (Positive Attitude) ต่อผู้รับการถ่ายทอดผ่านสิ่งเร้า ด้านปัญญา ด้านอารมณ์ และพฤติกรรม

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างความคิดใหม่ (New Ideas) ทั้งผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอดให้มีความหลากหลาย ในด้านกระบวนการ การเลือกและประยุกต์ใช้เครื่องมือที่ มีความเหมาะสม ผสมผสานความรู้เดิมและความรู้ใหม่ ยอมรับเทคนิควิธีการใหม่ ๆ เพื่อการพัฒนารูปแบบ ผลิตภัณฑ์หรือลดลดละรวมสมัยที่ไม่กระทบต่อวัฒนธรรม ความเชื่อดั้งเดิม

ขั้นตอนที่ 4 การสร้างทักษะการทำงาน (Skills) มุ่งให้ผู้รับการถ่ายทอดฝึกปฏิบัติจนเกิดทักษะ ด้วยการ สังเกต รับรู้ จากตัวอย่างที่หลากหลาย จนเกิดความเข้าใจ และสรุปความคิดรวบยอด ทำตามแบบที่ละขั้นตอน จากขั้นพื้นฐานไปสู่ขั้นที่ซับซ้อนขึ้น ได้แก่ 1) การวิเคราะห์งาน 2) การวางแผนในการทำงาน 3) การลงมือทำงาน และ 4) การประเมินผลการทำงาน

ขั้นตอนที่ 5 สร้างทักษะการสังเกต (Observations) เป็นกระบวนการใช้ประสาทสัมผัสเข้าไปสัมผัสโดยตรงกับวัตถุหรือเหตุการณ์ โดยทั้งผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอดมีบทบาทดังนี้

ผู้ถ่ายทอด ต้องหมั่นสังเกตการปฏิบัติงาน กิจกรรมของผู้รับการถ่ายทอดทั้งกระบวนการและทักษะการทำงาน การเลือกใช้เครื่องมือ การเขียนลาย การตอกลาย เพื่อเสนอแนะ แก้ไข ตลอดจนประเมินผู้รับการถ่ายทอด

ผู้รับการถ่ายทอด ต้องมีทักษะการสังเกต ผู้ถ่ายทอด ในด้านเทคนิค วิธีการ การใช้เครื่องมือ ความเหมือน ความแตกต่าง รู้จักจำแนกประเภทของลายปานซอย เพื่อนำมาฝึกฝนจนเกิดทักษะทั้งด้านการเขียนและการตอกลาย

ขั้นตอนที่ 6 การพัฒนาความคิดเชิงนวัตกรรม (Innovative Thinking) เป็นกระบวนการส่งเสริมให้เกิดการคิดในแนวสร้างสรรค์เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีคุณค่า มีประโยชน์ใช้สอย และมีคนต้องการ โดยไม่กระทบกับวัฒนธรรม ความเชื่อ ตอบสนองความต้องการ

ของกลุ่มผู้บริโภค ผู้รับการถ่ายทอดจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทักษะการสร้างสรรค์นวัตกรรม โดยมีผู้ถ่ายทอดให้คำชี้แนะ ซึ่งเริ่มต้นจากการมีแนวความคิดใหม่ ๆ แล้วนำไปสู่การสร้างสรรค์ให้เป็นจริงตามแนวทางคือ 1) ปลดล็อก Fixed Mindset ของผู้รับการถ่ายทอดไปสู่ Growth Mindset ด้วยการสร้างความคิดใหม่ 2) กระตุ้น Creativity โดยตั้งคำถามกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ 3) ตั้งประเด็นคำถามเพื่อคิดหาความแตกต่างและคิดในรายละเอียด 4) ให้ข้อมูลข้อเท็จจริงอย่างหลากหลาย เพื่อสนับสนุนให้ผู้รับการถ่ายทอดคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความชัดเจนในความคิดเชิงนวัตกรรม 5) แลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความคิดและเชื่อมโยงประสบการณ์เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรม

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น สามารถนำมาเขียนกระบวนการถ่ายทอดอาชีพการทำปานซอย ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในรูปแบบของ “PANSOI Process” ได้ตามภาพที่ 5

ภาพที่ 5 กระบวนการถ่ายทอดความรู้อาชีพทำปานซอยตามรูปแบบ PANSOI Process

ที่มา: Chimboonma, 2022

3.2 ผลการประเมินกระบวนการถ่ายทอดอาชีพการทำปานซอย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการประเมินกระบวนการถ่ายทอดอาชีพการทำปานซอย โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน

โดยได้ทำการประเมินคุณภาพของกระบวนการถ่ายทอดอาชีพการทำปานซอยใน 2 ด้าน คือ ด้านความถูกต้องและด้านความเหมาะสม โดยที่รายละเอียดแสดงดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการประเมินคุณภาพของกระบวนการถ่ายทอดอาชีพการทำปานชอย (N = 5)

องค์ประกอบ	ด้านการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล
กระบวนการที่ 1 การเตรียมความพร้อม (Preparing)	ความถูกต้อง	4.62	0.47	มากที่สุด
	ความเหมาะสม	4.70	0.29	มากที่สุด
กระบวนการที่ 2 การสร้างทัศนคติ (Attitude)	ความถูกต้อง	4.74	0.36	มากที่สุด
	ความเหมาะสม	4.80	0.18	มากที่สุด
กระบวนการที่ 3 การสร้างความคิดใหม่ (New Ideas)	ความถูกต้อง	4.75	0.45	มากที่สุด
	ความเหมาะสม	4.88	0.18	มากที่สุด
กระบวนการที่ 4 การสร้างทักษะการทำงาน (Skills)	ความถูกต้อง	4.75	0.45	มากที่สุด
	ความเหมาะสม	4.70	0.45	มากที่สุด
กระบวนการที่ 5 สร้างทักษะการสังเกต (Observations)	ความถูกต้อง	4.75	0.45	มากที่สุด
	ความเหมาะสม	4.75	0.27	มากที่สุด
กระบวนการที่ 6 การพัฒนาความคิดเชิงนวัตกรรม (Innovative Thinking)	ความถูกต้อง	4.88	0.36	มากที่สุด
	ความเหมาะสม	4.90	0.18	มากที่สุด

จากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่าผู้ทรงคุณวุฒิ ประเมินคุณภาพของกระบวนการถ่ายทอดอาชีพการทำปานชอย พบว่า ทุกองค์ประกอบของกระบวนการถ่ายทอดอาชีพการทำปานชอยมีคุณภาพด้านความถูกต้องและความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

สรุปผลการวิจัย

1. แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน จำนวน 3 แนวทาง ได้แก่ แนวทางที่ 1 การออกแบบผลิตภัณฑ์ปานชอยโดยประยุกต์เข้ากับวัสดุท้องถิ่น แนวทางที่ 2 การผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นระหว่างปานชอยกับภูมิปัญญาด้านอื่น และแนวทางที่ 3 การประยุกต์รูปแบบผลิตภัณฑ์ปานชอยให้มีความร่วมสมัย สามารถจำหน่ายเป็นของขวัญหรือของที่ระลึกได้ โดยความพึงพอใจต่อแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน เฉลี่ยโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

2. แผนพัฒนาอาชีพการทำปานชอยด้วยกระบวนการวิจัย มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและเสนอแนวทางการพัฒนาอาชีพการทำปานชอยจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายร่วมแสดงความคิดเห็นด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis) แนวทางการพัฒนาอาชีพปานชอย ประกอบด้วย

5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านบุคลากรควรสร้างแรงจูงใจในการรับการถ่ายทอดความรู้ 2) ด้านทุนควรมีการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนเพื่อดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง 3) ด้านเทคโนโลยีควรนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้เพื่อจัดเก็บลายปานชอย 4) ด้านการบริหารจัดการควรสร้างกลุ่มหรือวิสาหกิจชุมชนเพื่อเป็นตัวกลางในการจัดจำหน่ายและพัฒนาผลิตภัณฑ์ และ 5) ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ควรสร้างแรงจูงใจในการการพัฒนา รูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความร่วมสมัยโดยการผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาต่างสาขาในพื้นที่เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้า

แผนพัฒนาอาชีพการทำปานชอยมี 6 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) หลักการและเหตุผล 2) วัตถุประสงค์ 3) ขั้นตอนการดำเนินงาน 4) แนวทางการพัฒนาอาชีพปานชอย 5) กระบวนการถ่ายทอดอาชีพ และ 6) การประเมินผล โดยทุกองค์ประกอบของแผนพัฒนาอาชีพการทำปานชอยด้วยกระบวนการวิจัยมีคุณภาพด้านความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

3. กระบวนการถ่ายทอดอาชีพการทำปานชอย “PANSOI Process” ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นแบ่งเป็น 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมความพร้อม (Preparing) ขั้นตอนที่ 2 การสร้างทัศนคติ (Attitude) ขั้นตอนที่ 3

การสร้างความคิดใหม่ (New Ideas) ขั้นตอนที่ 4 การสร้างทักษะการทำงาน (Skills) ขั้นตอนที่ 5 สร้างทักษะการสังเกต (Observations) และขั้นตอนที่ 6 การพัฒนาความคิดเชิงนวัตกรรม (Innovative Thinking) ทุกองค์ประกอบของกระบวนการถ่ายทอดอาชีพการทำปานซอยมีคุณภาพด้านความถูกต้องและความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

การอภิปรายผลการวิจัย

1. แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน จำนวน 3 แนวทาง ได้แก่ แนวทางที่ 1 การออกแบบผลิตภัณฑ์ปานซอยโดยประยุกต์เข้ากับวัสดุท้องถิ่น แนวทางที่ 2 การผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นระหว่างปานซอยกับภูมิปัญญาด้านอื่น และแนวทางที่ 3 การประยุกต์รูปแบบผลิตภัณฑ์ปานซอยให้มีความร่วมสมัยสามารถจำหน่ายเป็นของใช้หรือของที่ระลึกได้ โดยมีความพึงพอใจต่อแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน เฉลี่ยโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องมาจากผู้วิจัยได้กำหนดผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นผู้ที่มีความสนใจจะอนุรักษ์สืบสาน และต่อยอดองค์ความรู้ปานซอยอย่างแท้จริง และยังเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ คิดประยุกต์ที่จะต่อยอดผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างรายได้ ซึ่งดำเนินการตามหลักการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ให้มีความโดดเด่น แตกต่าง ทันสมัย และหลากหลายขึ้น แต่ยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของปานซอย ประกอบกับมีความเชื่อมโยงกับเอกลักษณ์ของเมืองแม่ฮ่องสอน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ลิทธิชัย ศรีเจริญประมง, ฤดีวรรณ ยิ่งยง, และศตวรรษ ทิพโส (Sricharoenpramong, Yingyong, & Thipsot, 2020) ที่ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบางกะจะ จังหวัดจันทบุรี เพื่อศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวไทยในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น และเสนอแนวทางการพัฒนากลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาดเพื่อเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบางกะจะ จังหวัดจันทบุรี พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เลือกซื้อของที่ระลึก และศิลปะประดิษฐ์ แนวทางการพัฒนากลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาดเพื่อเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว

ของชุมชนบ้านบางกะจะ จังหวัดจันทบุรี คือ ควรดำเนินการส่งเสริมการตลาดและพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นให้มีความหลากหลายเพิ่มขึ้น โดยการจัดการความรู้ของชุมชนเพื่อที่จะหนุนเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นให้มีการสืบทอดภูมิปัญญา และเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับ อาทิตยา ลาวงค์, อรรถกร จตุกุล, ชัตติยา ชัชวาลพาณิชย์, ปัญจมาพร ผลเกิด, และวรินทร์พิพัชร วัชรพงษ์เกษม (Lavong, Chatukul, Chajchawanpanich, Pholkerd, & Watcharapongkasem 2021) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนตามอัตลักษณ์ท้องถิ่น เพื่อการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชนตำบลสวายจิก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ควรมีการพัฒนา 4 ด้าน ได้แก่ ด้านรูปแบบ ด้านบรรจุภัณฑ์ ด้านคุณภาพผลิตภัณฑ์ และด้านภูมิปัญญา ผลิตภัณฑ์ต้องมีลักษณะการแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ ในการออกแบบรูปร่าง รูปทรง มีอัตลักษณ์ชัดเจนเฉพาะตน ไม่ซ้ำใคร นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ กรรณิการ์ สายเทพ และพิชญา เพิ่มไทย (Saithep & Permthai, 2017) ที่ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อการส่งออกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนดอกไม้ประดิษฐ์ตำบลแม่ทะ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เพื่อค้นหาแนวทางและรูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนดอกไม้ประดิษฐ์เพื่อให้ได้มาตรฐานการส่งออก พบว่า ควรมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความโดดเด่นและมีความแตกต่างมีอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มแตกต่างจากกลุ่มอื่นโดยใช้วัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่น

2. การประเมินของแผนพัฒนาอาชีพการทำปานซอยด้วยกระบวนการวิจัย ทุกองค์ประกอบมีคุณภาพด้านความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ทั้งนี้เนื่องมาจากผู้วิจัยได้จัดทำแผนพัฒนาอาชีพการทำปานซอยด้วยกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยมีการเตรียมชุมชน เพื่อที่จะให้ชุมชนมีความพร้อมในการเข้ามีส่วนร่วมในการวิจัยในระดับที่เสมอภาคกัน สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ในท้องถิ่น บทบาทของผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอดความรู้ การจัดโครงสร้างองค์กร ชุมชน รูปแบบผู้นำ การสนับสนุน และมนุษยสัมพันธ์ ให้กลุ่มตัวอย่างได้มีส่วนร่วมพิจารณารายละเอียดปัญหา การจำแนกออกเป็นปัญหา

ย่อย ๆ เพื่อที่จะสามารถทำการแก้ปัญหาได้ทีละส่วน มีการกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ต้องการ เช่น เครื่องมือที่จะใช้ รูปแบบคำถาม วิธีการถาม กลุ่มและขนาดของตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ลงมือเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองในทุกขั้นตอน ทำไปพร้อม ๆ กับสร้างเครือข่ายการทำงานในพื้นที่ มีการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันประเมินผลและสรุปข้อมูลให้ข้อสังเกตหรือข้อวิจารณ์สิ่งที่พบ สรุปประเด็นหรือชี้แนะประเด็นสำคัญให้แก่ผู้วิจัย หลังจากนั้นมีการวางแผนชุมชนเพื่อเขียนแผนโครงการแผนการดำเนินงาน รวมถึงแผนพัฒนาอาชีพ และได้นำแผนพัฒนาอาชีพมาปรึกษากันเพื่อให้ชุมชนตรวจสอบแก้ไขและรับรองก่อนนำไปจัดทำแผนพัฒนาอาชีพฉบับจริง ซึ่งกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เป็นกระบวนการวิจัยที่ตั้งอยู่บนการแสวงหาความร่วมมือระหว่างนักวิจัยกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) โดยเฉพาะที่มาจากความต้องการของชุมชนที่ต้องการแก้ไขปัญหาที่ประสบอยู่ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีจิตสำนึกไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่แล้วนำมาพัฒนาโดยการปฏิบัติจริงของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมหมาย แจ่มกระจ่าง, ศรีวรรณ ยอดนิล และพีระพงษ์ สุดประเสริฐ (Chaemkrajang, Yodnil, & Sudprasert, 2015) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) บูรณาการแผนชุมชนสู่การจัดทำแผนสามปี (พ.ศ.2558-2560) เทศบาลตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนให้ประชาชนในชุมชนและบุคลากรเทศบาลตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีทักษะและประสบการณ์ในการทำงานพัฒนาชุมชนร่วมกัน พื้นที่ปฏิบัติการ ได้แก่ เทศบาลตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี จำนวน 10 ชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาในชุมชนมี 3 ระดับ ได้แก่ ระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนบางพระพบว่า ขึ้นอยู่กับการเสริมสร้างระบบธรรมาภิบาล โดยเฉพาะหลักความคุ้มค่า หลักความโปร่งใส และหลักการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของชุมชน ซึ่งนำไปสู่ความเชื่อมั่น สร้างความสนใจในกิจการสาธารณะ ปัจจัยความสำเร็จ

ประกอบด้วยผู้นำท้องถิ่น แกนนำ และคณะกรรมการชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน การมีส่วนร่วมเชิงทุนเสริมจากเทศบาล ภาครัฐและเอกชน และการสร้างเครือข่ายการทำงาน และเป็นไปทิศทางเดียวกับ สำราญ กำจัดภัย (Kumjudpai, 2010) ได้ทำการวิจัยเรื่องการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านท่าวัด “คุรุราษฎร์บำรุงวิทย” สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนครเขต 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด ผลการวิจัยพบว่า การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทำให้ได้รูปแบบการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด มีองค์ประกอบ ดังนี้ 1) ชื่อรูปแบบ 2) ความเป็นมาและความสำคัญ 3) แนวคิด ทฤษฎีพื้นฐาน 4) หลักการ 5) วัตถุประสงค์ 6) เนื้อหา 7) กระบวนการ 8) สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ 9) การวัดและประเมินผล และรูปแบบดังกล่าวมีประสิทธิภาพสามารถนำไปใช้ได้จริงและบรรลุวัตถุประสงค์

2. จากผลการพัฒนากระบวนการถ่ายทอดอาชีพการทำปानชอย “PANSOI Process” ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น พบว่า ทุกองค์ประกอบของกระบวนการถ่ายทอดอาชีพการทำปานชอยมีคุณภาพด้านความถูกต้องและความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยแบบมีส่วนร่วมโดยเข้าไปมีส่วนร่วมกับกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินการพัฒนากระบวนการถ่ายทอดอาชีพการทำปานชอย “PANSOI Process” อย่างเป็นระบบและฝังตัวอยู่ในชุมชนในเวลาที่เหมาะสม โดยเริ่มจากผู้วิจัยได้ข้อมูลเชิงลึกจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มของภูมิปัญญาการทำปานชอยและผู้ประกอบอาชีพปานชอยเกี่ยวกับสถานการณ์การประกอบอาชีพปานชอยในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในประเด็นขั้นตอนการถ่ายทอดความรู้การทำปานชอย การพัฒนาอาชีพทำปานชอย และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปานชอย โดยให้ภูมิปัญญาการทำปานชอยและผู้ประกอบอาชีพปานชอยมีส่วนในการนำเสนอและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านปานชอยของตนเอง แสดงความคิดเห็นต่อสถานการณ์ในอดีต ปัจจุบัน และในอนาคต แสดงข้อมูลเชิงประจักษ์ ร่วมค้นคว้าปัญหาและสาเหตุที่เกิดขึ้น

ในชุมชน ตลอดจนความต้องการของชุมชน ร่วมคิด และสร้างรูปแบบ วิธีการพัฒนา ร่วมวางแผนนโยบายแผนงาน โครงการหรือกิจกรรมเพื่อจัดและแก้ไขปัญหา ตอบสนองความต้องการของชุมชน ซึ่งเป็นข้อสรุปจากการสนทนากลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของโคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen & Uphoff, 1977) ที่เสนอไว้ว่า การมีส่วนร่วมมี 4 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ทุกขั้นตอนมีความสัมพันธ์กัน ซึ่งนำมาสู่การพัฒนากระบวนการถ่ายทอดอาชีพการทำปานซอย “PANSOI Process” จากการสังเคราะห์ข้อมูลด้านกระบวนการถ่ายทอดในชุมชนพบว่า เป็นขั้นตอนที่อยู่ในเกณฑ์คุณภาพ เป็นไปตามข้อสังเกตของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน โดยแบ่งกระบวนการถ่ายทอดออกเป็น 6 ขั้นตอน และมีการขยายความในแต่ละขั้นตอนอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม โดยในขั้นตอนของกระบวนการมีการเตรียมความพร้อม การสร้างทัศนคติ การสร้างความคิดใหม่ การสร้างทักษะการทำงาน สร้างทักษะการสังเกต และการพัฒนาความคิดเชิงนวัตกรรม พร้อมกับการแสดงให้เห็นถึงบทบาทของผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอดได้อย่างชัดเจนและเหมาะสม สอดคล้องกับ สุชาติ น้าใจดี (Namjaidee, 2022) ที่ได้ศึกษาการวิเคราะห์บทบาทสื่อบุคคลที่มีต่อการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาการทำผ้าไหมปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา พบว่า วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยการแสดงบทบาทการใช้สื่อบุคคล เริ่มจากถ่ายทอดด้วยคำพูดอย่างคุ้นเคย เป็นกันเอง แล้วสาธิตวิธีและกระบวนการทำ จากนั้นฝึกให้ปฏิบัติจริง รวมทั้งคอยตรวจสอบ แนะนำ และช่วยแก้ไขในทุกขั้นตอน ทำให้ผู้รับการถ่ายทอดได้เรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ ได้จริงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับ อรยา แจ่มใจ, พนิดา ศกุนตนาค, และอิทธิพัทธ์ สุวทันพรกุล (Jamjai, Sakuntanaka, & Suwatanpornkul, 2021) ได้ศึกษาปรากฏการณ์การถ่ายทอดความคิดสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อสืบเสาะหาเงื่อนไขในการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ศึกษากระบวนการถ่ายทอดความคิดสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสืบทอดให้ดำรงอยู่

ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าเงื่อนไขในการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วยคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ความต้องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความสนใจของผู้บริโภค กลยุทธ์ทางการตลาด และการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ ด้านกระบวนการถ่ายทอดความคิดสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย การวางแผนและออกแบบ การลงมือปฏิบัติการประชาสัมพันธ์จัดจำหน่าย การพัฒนาและปรับปรุงด้านการการสืบทอดให้ดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย ผู้สืบทอด การสนับสนุนจากหน่วยงานหรือรัฐบาล และความร่วมมือของชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

1. การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ปานซอยที่มีความร่วมสมัยไม่ขัดต่อความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิม เป็นแนวทางในการสร้างรายได้และนำไปสู่การสืบทอดอาชีพการทำปานซอย
2. กระบวนการออกแบบและการเขียนลายปานซอย สามารถนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มาช่วยลดขั้นตอนในการออกแบบ ปรับเปลี่ยน และเขียนลายได้อย่างหลากหลาย สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ได้ง่ายขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1. สถานศึกษาสามารถนำกระบวนการถ่ายทอดอาชีพทำปานซอยในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ไปเป็นแนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา
2. ผู้ประกอบอาชีพทำปานซอยสามารถนำแนวคิดหรือรูปแบบผลิตภัณฑ์ไปเป็นแนวทางในการประยุกต์สร้างผลิตภัณฑ์ใหม่

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ปานซอยเพื่อการจำหน่าย
2. ควรมีการวิจัยและส่งเสริมด้านการตลาดสำหรับผลิตภัณฑ์ปานซอย
3. ควรมีการจัดทำแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาการทำปานซอยเพื่อการเผยแพร่ความรู้และการอนุรักษ์

เอกสารอ้างอิง

- Chaemkrajang, S., Yodnil, S., and Sudprasert, R. (2015). Participatory action research (PAR): Integrates community plans into three-year planning (B.E. 2558–2560) Bang Phra Subdistrict Municipality, Si Racha District, Chonburi Province. *Journal of Education and Social Development*, 10(2), 200–211. [In Thai]
- Chimboonma, P. (2021). *The model of teaching process for sheet-metal plates: Parn Soi Mae Hong Son Province*. Chiang Mai: Faculty of Science and Technology, Chiang Mai Rajabhat University. [In Thai]
- Chimboonma, P. (2022). *The development of teaching process, sheet-metal plates: Parn Soi, Mae Hong Son Province*. Chiang Mai: Faculty of Science and Technology. Chiang Mai Rajabhat University. [In Thai]
- Cohen, J. M. and Uphoft, N. T. (1977). *Rural development participation: concept and measures for project design, implementation and evaluation. (Rural Development Monograph No.2)*. Ithaca NY: Rural Development committee center for international Studies, Cornell University.
- Nonaka, I. and Toyama, R. (2003). The knowledge-creating theory revisited: Knowledge creation as a synthesizing process. *Journal of Knowledge Management Research & Practice*, 1(1), 2–10.
- Jamjai, A., Sakuntanaka, P., and Suwatanpornkul, I. (2021). A study of the phenomenon of transferring creativity from local wisdom in Bangkok. *Journal of Social Science and Buddhist Anthropology*, 6(6), 156–174. [In Thai]
- Kaosal, N. (2018). Thai local wisdom and evolution of boats. *Journal of Chandrakasemsarn*, 24(46), 30–45. [In Thai]
- Koocharoenpisal, N., Butsai, S., and Kuman, S. (2018) Development of the science activity packages based on local wisdom to develop learning outcome of 5th grade students. *Journal of Graduate Studies Valaya Alongkron Rajabhat University*, 12(2), 117–134. [In Thai]
- Kumjudpai, S. (2010). Participatory action research to develop a model for developing teachers with the ability to organize learning that emphasizes thinking: A case study of Ban Tha Wat School. “Kururat Bamrungwit” Sakon Nakhon Educational Service Area Office 1. *Rajabhat Sakon Nakhon University Journal*, 2(3), 50–66. [In Thai]
- Lavong, A., Chatukul, A., Chajchawanpanich K., Pholkerd, P., and Watcharapongkasem, V. (2021). Product development guideline referring to local identity for competitiveness in Sawai-Chek community enterprise, Muang Distirct, Buriram. *Interdisciplinary Management Journal Faculty of Management Science, Buriram Rajabhat University*, 5(1), 23–32. [In Thai]
- Namjaidee, S. (2022). An analysis of the role of personal media in transferring knowledge and working wisdom Pak Thong Chai silk Nakhon Ratchasima Province. *Community Research Journal*, 16(1), 104–115. [In Thai]
- Pomthongkam, S. (2009). *Art source 2 painting in Mae Hong Son Province*. Chiangmai: Charat Thurakit. [In Thai]
- Royal Academy. (2003). *Royal Institute Dictionary, 1999*. Bangkok: Nanmee Books Publishing.
- Saenchai, P. (2011). *The process of transferring knowledge of hand-woven cotton handicrafts to the community Ban Don Luang, Lamphun Province*. Chiangmai: Chiangmai University. [In Thai]
- Saithep, K. and Permthai, P. (2017). Guideline for the community product development for export of artificial. *Journal of Modern Management Science*, 10(2), 1–11. [In Thai]

Sricharoenpramong, S., Yingyong R., and Thipsot, S. (2020). Guidelines for developing local products to link with tourism in the Ban Bang Kacha community Chanthaburi Province. *Rajabhat Chiang Mai Research Journal*, 21(2), 157–166. [In Thai]

Srimanee K. (n.d.). *Thai Yai pattern art*. n.p.: Mae Hong Son. [In Thai]

